

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

(ગુજરાત કૉપીરાઈટ વિભાગ)

અનુક્રમાંક ૫૪૩ કિંમત

ગ્રંથનામ ગુજરાતી ભાષા

વર્ગાંક

તોફાન ગમત આપનાર
ગુજરાતી નાટક.

ગુજરાતી ભોંકાની ગમતને સારૂ
પ્રસિદ્ધ કરનાર.
ભવાનીશંકર શંભુરામ મહેતા.
અને

રતનચંદ કાળીદાસ-ઓસવાળ.

અમદાવાદ મધ્યે

શરૂપચંદ ફલીચંદના છાપખાનામાં
છાપ્યું.

ટુકાણુ માંહિકગોકર્મા કાગદીઓળની સા-
મે શાં હીરાભાઇ પુંજશાના મકાનમાં,

સને ૧૮૭૨.

કિંમત ૬ આના.

ગુજરાત વિધાપીઠ ગ્રંથાલય
અમદાવાદ
મુલ્યવતી બેંચીરાઈ-સંગ્રહ
૫૪૬

સ્વામીત્વ હક રાખ્યો છે.

પ્રસ્તાવના.

દરેક ગનુભને ગમત મળતી જોઈએ અને તે મળવા થી મન એટલું તો પરકુલીત થાય છે કે તેનામાં વિચાર શક્તિનો વધારો થાય છે. ભવઈ ને નાટક એથી પણ એક જાતની ગમત મળેછે. ગુજરાતી લોકોને દક્ષણ તરફના હિંદુ નાટકકારો આ પ્રાંતમાં આવ્યા નોહોતા ત્યાં સુધી ભવાઈની ગમત મળતી હતી. હિંદુ નાટકકારો આવવા લાગ્યા થી ખરેખર ભવાઈપાઓની ભવાઈનો ધંધો ધણે દરજ્જે મોટા મોટા શહેરોમાંથી તો ભાગી પડ્યો હોય એમ ધારી શકાય છે. હિંદુ નાટકકારો ફક્ત છેલ્લા ફારસ વગર બાકી મરેઠી ભાષામાં ગમત આપી શકનાર હોવાથી ગુજરાતીઓને પુરતો લાભ મળતો નથી. આથી ગુજરાતી ભાષામાં નાટકકારો થવા જોઈએ એવી ધણાઓની આપેક્ષા છે. આ આપેક્ષા થોડા વખતમાં પુરી પડશે એવા ચિન્હ જણાય છે. તેને સાફ ગુજરાતી ગ્રંથ કરતાંઓએ એવા નાટકકારોને સાફ નાટકો રચવા માંડ્યાં છે અને પાંચ નાટકો જોવાનો શોખ હોવાથી ધણી વખત હિંદુ નાટકકારોના નાટકો જોએલા પણ વડોદરા ખાતેનો એક ખાવો ગુજરાતી ભાષામાં જુદા જુદા ખેલ ભારે કસરતોની સાથે કરે છે તેને, તથા તેનો એક શીષ્ય નામે હરજીવન જેને

(૨)

આપા ગુજરાતમાં ફરવા માંડી સારી કીર્તિ મેળવવા માંડેલા
તેના ખેલ જોવા ગયે તે સારી ગમત આપનારા હોવા
થી અમારે તે અનુક્રમે લખી ઠાઠી આ એપડો છપા
વી ગુજરાતીઓની ગમતને સારૂ ખહાર પાડી છે.

ગુજરાતી નાટક.

વેશ ૧ લો.

કાહાન ને ગોપી.

તમાશગીરીના આગળ પ્રથમમાં ગવધપાઓ આવીને
ગાપન શરૂઆત કરે છે કે તરત સુખાનંદ (મસ્કરો) આવી
વીધ વીધ પ્રકારના વિચિત્ર ભાષણોથી હાસ્યરસ ઉપજાવે છે.
અને કાહાનજી માહારાજને પધારવાને પ્રાર્થના કરે છે. કે-
ટલીક વાર પ્રાર્થના ક્રીધાને થાય છે કે તરત કાહાનજી
હાથમાં વાંશળી લેઈ હરશનંદ છે કે સુખાનંદ હાથ જોડી
તેમની આગળ ઉભો રહી અરજ કરે છે કે માહારાજ આ-
પ આ સેવકને “શસ લીલા” કરી જતાવી બાધ આપવાને
હયા લાવવી જોઈએ એમ કહી ચુપ રહે છે.

ગવધ/આ.

સાખી.

ઝોર મુગટ શીરપર પરીઓ, મુખ ઝોરલી ધમ ધોર;
પંદ્રા પાનકી કુંજમે, ને ને જુગલ કીચોર. ૧

ગીત.

હારે મવરા તું લાગસ પેભારે, વેળાસર થાને વેલીર;

(૨)

ગોપી તારા શું છે મનમાં, વાલો મારો તેડાવે વનમાં;
અરે આંખડીએ કરી લે અંજનરે, મુખડે લે તું મંજનરે;
હારે ચતુરા તું લાડસ છેલારે, વેળાસર થાને વેલારે.
અરે સાલુડો પહુરને લીલોરે, તને મોહોરંગ રંગીલોરે;
હારે ખાવડીએ ખાંધને ખાજુરે, તને મોહો છેલ છખીલોરે;
હારે ચતુરા તું લાડસ છેલારે, વેળાસર થાને વેલારે.

પછી ગોપીઓ ખાસે છે.

ઓ લાલ ઘેર આવો, હુંવારી ઘેર આવો. થા થેધ થા.

સુખાનંદ.

જેલે જેલે ગુંદરી, મથુરાંકો ખાસી કાહાન, કાહાન
ખજાવે અંસરી, ગોપીકુ આવે તાન. હેસામળીઆ ગી
રધારી, તેરી નજર ભલી, સભાવાળા લોકકી પ્રીત ભલી,
ગોરી ભલી ગોરીસેં રાજા હેત, હે સામળીઆ ગીરધ
રી, તેરી નજર ભલી કાહાનકો જગડો લાગ્યો, તેમ ઉ
ડા નાદાન, અંસરીવાલા કાહાન, સામળીઆ ગીરધારી, તે
રી નજર ભલી.

સુખાનંદના ગાઈ રહ્યા પછી કાહાનજી વાંસલી વ-
ગાડે છે એટલે એક પછી એક ગોપીઓ આવે છે.

ગોપી-અલી ઓ ખેન લલીતા! ક્યાં ગઈ, ચાલ આપણે
કાહાનજી મહારાજની આરતી ઉતારીએ.

સુખાનંદ-અરે તમને ચાંચુ આંપલીતા ક્યાં ગયા ખેન લલીતા!

આટલું ખાલીને

બે ગોપીઓ એક પછી એક કહાનજીની આરતી ઉતારેછે, ને બાલે છે.

આરતી.

જે જે જસોદા નંદનકી, મંતો આરતી ઉતાડે મેરેલાલનકી,
જે જે જસોદાનંદકી, મંતો આરતી ઉતાડે મેરેલાલનકી.

ગોપીઓ આરતી ઉતારીને કંકુનો ચાંસો કરીને ચોખ્ખા ચોહાડે છે.

સુખાનંદ-તમે આ શું કર્યું?

ગોપીઓ-અમેતો લાલજી મહારાજની આરતી ઉતારી.

સુખાનંદ-ત્યારે હુંએ મારા વાલજી કાકાનો આરતો ઉતાડે.

ગોપીઓ-મેર મારા શાપા આતે શું બાલેછે, આરતો કેવા
ને વાલજી, કાકા કેવા.

ગોપીઓ-ઠીક કરીને ઉતાર.

(સુખાનંદ હાથમાં ધંટ વગાડેછેને આરતી ઉતારેછે.)

આરતી,

જે જે જસોદાનંદનકી, મંતો આરતી ઉતાડે મેરેલાલનકી
એટલું બાલીને

કહાનજી માહારાજને કપાળે જાટા ચાંદસો કરી,
ચોખ્ખા ચોહોલા ઉતારી સે છે ને આવે છે ત્યાર.

ગોપી-મેર મારા રડ્યા આ શું કરેછે?

સુખાનંદ-હું તો ચોખ્ખા ચાવું છું.

ગોપીઓ-એ ચોખ્ખા મવાયકે?

સુખાનંદ-નમવાય તો શું કરાય? ને જો, હું ખાઉ નહી
તો ચોખા વધી જાય. તો માહારા કાહાનજીને ક
પાલે બાળે યધ ગયે કાહાનજીને હેરાન યધ
મરવું પડે.

ગોપી—સુખલા તારા નામ પ્રમાણેજ વેશડા કાહાડે છે-
કે શુ?

સુખાનંદ-ત્યારે હવે હયો રહ્યું, કછ ભુજનાં ગીત ગાઓ
પછી કાહાનજીના આગળ ગોપીઓ ગીત ગાયછે.

ગીત.

ખાઈ પરદેશી પુના પાસે નતોને, ખાઈ નતોને મં
સીદારે, મીયાને હોડી નીદડીરે, જોખન લેહેરાં લેર. જીર
પરદેશી પુના પાસે નતોને, ખાઈ પરદેશ પુના પાસે નતોને.
સુખાનંદ-હયો! હયો!! ધાંઠા બેસી જસે આ કેળાંની
લાણી એટલે ખાઈને તાજાં પશો, ત્યારે ગવાશે.

મોટી-આ સંચળને આપો.

સુખાનંદ-સંચળ કોને આપું?

મોટી-મેર રહ્યા, સંચળ રોના, આ સંચળખાને કેશુ આપ.

સંચળ-ના મારાતો પેટમાં ફૂજે, પછી મારી સ્ત્રીકપ નવી
પેટ વધારી ઉભી છે તેને આપ.

સુખાનંદ-નવી વહુ!! આ કેળાંની લાણી લ્યો.

નવી-ના, મારે તો છોડા મહીનો જાય છે, તેથી કેશુ,
ખવાય નહી. અમે તો હવે છપર પળંગમાં છાંના

માના સુધ રહીશું ને રોજ રોજ ધીનો શીરો ખાઈશું.
 સુખાનંદ-આ ઉઘાડુ પાણી કપારે પીધું? ને આટલું બધું
 ષટ વધી ગયું?

નવીવહુ-મેર મારા પીટયા આવુંશું ખાસે છે, તુતો વળી
 કાલો કાલો થઈને કાંચળીમાં હાથ ધાસે એવો દે
 ખાય છે, છાનો રહે હુંતો લાજ મરે છે.

મોટી-સુખાનંદ, સરવેને નોતરાં દઈ આવ, કહેજે ને
 મારી નવીખાઈને જાણા ભયણું છે, તેથી રાખડી
 ખાંધે છે માટે ગોળ ખાવા આવજો.

સુખાનંદ-નોતરાં દે છે, મારી ખાઈને છમાસીની રાખડી ખાં
 ધે છે, ને ગોળ ધાસે છે, માટે માંડવો ખાવાં
 આવજો.

નવીવહુ-મેર મારા રાયા આવું આડુ કપાં વેતરે છે.

સુખાનંદ-આડું વેતરે દરજી હું કાંઈ દરજી નથી, તે વે
 તરે.

નવી-મેર રાયા તું છાનો માનો એસી રહે, નહીતો તારા
 મોંમાં ધુળ ભરીસ.

સુખાનંદ-તારા નેવીજ માંધે ધુળ ધાલશે તો, ખીજું.
 કાંઈ નહીં ધાલે.

નવીવહુ-ઓ પીટ્યા સુડયમ, તારે તેં મને દમણ
 કાહાડવી ધારી છે કે શું?

સુખાનંદ-તમને એવું શાધી માલમ પડ્યું?

નવી-તો, જીને રાપા, આટલાં બધાંને નોતરાં દહને મને
ચોળાવવી છે કે શું.

સુખાનંદ-ના, હુંતો રખીઆ નહીં ચોળું પણ તમને, ચો
ળાવવી ધારી છે.

નવી-તારો ખાપ રાજોડી ચોળીને બોઠો છે, ને તુએ પ
ણ એની જોડે બસીશ.

સુખાનંદ-તમે લોકોના હરામના માલ ખાધા છે, તેમાં
તનેજ ચોળાવવી ધારી છે. ને મેંતો કાઢનું હ-
રામનું ખાધું નથી કે હું ચોળું.

(હવે નવી જાપ છે, ને બે ગોપીઓ રહે છે.)

સુખાનંદ-વાણીઆનાં ગીત ગાઓ, પછી ગીત ગાય છે.

ખાંયણીઆ પછવાડે ખાંયણીઓરે,

ખાંયણીઆ પછવાડે તાજવાંને પાંછેરીરે;

ઉમરેઠ ગામના ઘોખીડા તેડાવોરે,

વાણીઆની દુકાનોમાં, ખડીઆને લેખણીરે;

હડધી રાતે મેળ તપાસે, ઝોકાનો ભરીયોરે.

ગોપી અને કહાન કેટલાક ટેપળ કરી જાપ છે.

વેશ ૨ જો—દક્ષણીયણનો.

એક જુવાન નવ જોખના સ્ત્રી સહૈત વસ્ત્ર પહેરીને હા
થમાં પહેરેલા વસ્ત્રની કલ્લી ઝાલી લેહેકા સાથે નેનખાન
મારતી પગમાં પહેરેલા ઝાંઝરનો ઝણ ઝણણાટ કરતી આવી

નીચે મુજબ ગીત ગાયછે.

ગીત.

આઈરેડ ખાવાહીલ તુલા ભવાની, આ. રેડ ખાવાહીલ તુલા.

સસરા માળ ફાર મારતો, હાથ પાઉં મોડુંદે ત્યાલા.

ભવાની આઈ રેડ ખાવાહીલ તુલા. ૧

નણદી માણી ફાર મારતી, તસ સ્તવટકા ત્યાલા.

ભવાની આઈ રેડ ખાવાહીલ તુલા. ૨

દીપર માળ ફાર મારતો, તાપદેઉ જાઉલ ત્યાલા.

ભવાની આઈ રેડ ખાવાહીલ તુલા. ૩

નવરા માળ ગાવમ ગેલા, તીકડુંન કપુતર આલા.

ભવાની આઈ રેડ ખાવાહીલ તુલા. ૪

સુખાનંદ-દોષ તરેહવાર ખેલ કરીને, અમત્કાર ખતાવે
એટલે આ જોનારા લોકો ખુશી થાય.

ત્યોને આ કરૂં. પછી પાંચ થાળીઓનો, શળીઓ ઉ
પર ખેલ સરૂ કરે છે. પછી એક સોટી ઉપર થાળી
ફેરવી પાતાના અંખોડા ઉપર ફરતી મુકેછે-અને એ હાથ
માં ખબ થાલીઓ ફરતી રાખી થાળીના ઠાના ઉપર ખે
લ કરી ખતાવે છે. પછી સોટી ઉપર ફરતી થાળી દરેક
આંગળી ઉપર ફેરવે છે. એ ખેલ કર્યા પછી
મુઠી ઉપર થાળી મુઠી ઉંધી મતી કરી ખતાવે છે.
તથા હાથેલીમાં તથા પાંચ આંગળીઓ ઉપર ઉંધી મતી
કરેછે. બીજી એક સોટી થાળી એક સોટી ઉપર ફેરવી બી

મી ઉછાળી પાછી ફરતી સોઠી ઉપર લેછે એવી બે ત્રણ વાર ઉછાળે છે. ને પછી સરવે સભાના લોકોને સલામ કરીને જાય છે.

વેશ ઉજે—મહાદેવનો.

સર આતમાં ગવડાયા “માહાદેવા માહાદેવા, ભાળા સંભુ માહાદેવા.” ગાયછે. એક પુજારો આવેછે ને તે બાલેછે હર હર માહાદેવ, એક લાખ ફોજ ને હજાર લાખ તંબુ, એમ કરીને માહાદેવ પાસે જાય છે ને પગે લાગે છે. ત્યારે, માહાદેવ ધસારત કરે છે કે તમે પરદક્ષણા કરો, પછી બે માર વખત પરદક્ષણા કરે છે ત્યારે માહાદેવ માળા આપેછે. પુજારો—આને પાવડીના પૈસામાં મુકુ?

માહાદેવ—ના.

પુજારો—અંગરખાના ગળવામાં મુકુ?

માહાદેવ—ના,

પુજારો—ત્યારે કાઠીમાં મુકુ?

માહાદેવ—હા.

પુજારો—ત્યારે કાઠીમાં મૂકુ તો શું થાય?

માહાદેવ—જે હોય તે નાશી જાય.

પુજારો—ત્યારે તમારી પાસેજ રાખો. (પછી ગાય છે.)

હે જટાધારી હે જટાધારી, જોગીડો અમને મળીઓ;

જટાધારી બાવળાએ, અમને મળીઓ જટાધારી.

(૯)

ભાંગડીકી રોટી કીધી, ભાંગડીકી દાળ;
ભાંગડીકા ભાત પનાયા, જમ્મે ભોળાનાય.
ગારા ભોળાશંભુ ઠંગલમાં વણીયા, લેર કરો. (પછી જ
ય છે.)

વેશ ૪ થો—ફકીર-નાયકનો.

સરઆતના આરંભમાં ફકીર આવીનીચે મુજબ બોલેછે.
ફકીરોકા અડલા ખેલીરે, અમારા તો હજારત ખેલીરે;
સાંધ અડલાધ અડલા દે. ૧

ફકીરોકા અડલા રોટી, અદાલોકુ પીર.
ગાર્ચો મહમદ ખેગડો, હુવે દાવલ પીર;
ફકીરોકા અડલા ખેલીરે, અમારાતો હજારત
ખેલીરે, સાંધ અડલા દે. ૨

સુરતની લાવણી.

લગી ચોટ આશકકે દીલપર, ખુદા તયકલ આન ખનિ;
લખ્યા લેખસો નહી ટલનેકા, કરનહાર કીરતાર ધનિ.
ખસ્તાહે એક દરિયાવ કિનારે, સુરત શહેર ખંદરે ખાંકા;
તરિ ખુસકિ આર હિંદ વિલાત, કુલ મુલકુંકા હે નાકા.
રહે ભલે સાહુકાર સોદાગર, અજબ શીવંદા હય ખાંકા,
નગરશેઠકી ખેટી જીનકા, મુલકુમે પડ રહ્યા શાખા.
અલ ગિલ્યા લોકે જમાં તો થા.

(૧૦)

ચાલ.

એક તાપી કીનારે માટે ઉપર, નિત નાનેકું જાતીતી નાજના સુંદર
ગોરા હુસન ખન્યા ગુલપરી ખુલ્યા મુખ ચંદર, એક પઠા
ન પાસી દીલીકા સોદાગર; ફેર ઓળી ખણ્યા આકર ઉ-
સકે દીલપર. ફેર યું જની, અપ જન ફેર યું જની. લગી. ૧
નાહાકર બાકર ચક્રી જલ ધરકુ, ચંદ્રપદન જોજન માતિ;
આથક હો મુસ્તાક આનકર, ભિડાય ચલા અપની છાતી.
પલ્લો પકડકર ખડી રખી, તું હમે છોડકર કાંઠાં જાતી;
ચલો હમારે સંગ નાજના, જન શ્રીશ તેર સામી.
ધતના મુનકર મુનજાતી,

ચાલ.

એકા એકી અમકી કે ખાહોત ગભરાઈ, ઉસ પઠાનકુ બલકા
ર ધુસેમે આઈ; તું સાંભળ મારી વાત મુરખ શીપાઈ, છે
ભુડાં લક્ષણ નથી કે ભલમન સાઈ; તારે માથું જાશે ક-
પાઈ, મોહોત કયું આઈ, હુધ ફના ફની. અપ. લગી. ૨
મૂકી રહે તું મારો છેડો, મુવા તરકડાં જારે પરા;
મોટા ખાપની હું છું દીકરી, લાજ આવે છે થાપ મરા;
ઘડ કિલ્લા તો લિધા જાપછે, સાંભળ મારો મુકન ખરો;
પરાઈ સ્ત્રી નથી લેવાતી, તું માણસ છે એખ ભરચો;
મને રાક્ષિને-કેમરે ખરા.

ચાલ.

મારા માઈ ખાપ ભાઈ બંધ ખખર સહુ ધારી, મારો મો-

ટા છે પરીવાર કુટુંબ સહુ આવશે, તારી નસાનસામાં મ
જાપુત મારસે ફાંસે, સોદાગર નામ નહી રેહસે મે હુરમત
જનસે, તારા તનપર પડશે ખાંસે, સડસે માસે; થઈ છના-
છની. અપ. લગી. ૩

કચા ખનિએકી ઝુરીઆત રંડી, તે ડરાએ નહી ડરતે;
સેજ ખાતમે માર હઠાણી, સીર સાટે ઉપર ધરતે.
મેં સેલાની હુ મુલકુંકા, શેહેર જંગલમેં હમ ફિરતે;
ખનિયા સનિયા દોલ ઢમકા, એ કુતો રાખ ગુત કરતે.
મેં હું સોદાગર સીરસ્તે.

આલ.

મજ હોજ મેરે સંગ તુજે ના છોડુ, મેં પકડું દાલ તલવા-
ર મારતા દોડુ; મેં હું લાખુમેં એક પકડ સીર દોડુ, અખ
તુજસે નિસપત જોડુ, મુખ નહી મોડુ, લેઉ પડી અનિ. અ
પ. લગી. ૪

મુવા તારી શું આકલ ગઈ છે, એવી વાત નથી થાતી;
પરનારીના સંગમાં હુખ્યા, રાવાણ શા જોષા હાયા.
દશ મુસતક વીસ ભુજ હાથને, લક્ષ પુત્ર સવાલક્ષ માતા
ધડ જંકાનો વાસો ખોચો, તેનો કોઈ થયો ન સંગ સાચો.
એને ઘેર નહી દીવો ખતી.

આલ.

રાખ ઉજડ થયો સંસાર મેહુલ આર મંદર, ભસ્માસુરકી
છક નહિ ખખર દુનિયાપર; એવા કુંદએક મારયા પડ્યા

કાંપતા થરથર, તારે નાક વાહાડી બેસાડુ ગધેડા ઉપર, ફેર મારે નામછે કેસર, બુલમ તારાપર, હરે ધનાધની. અપ. લગી. ૫

તેરા નામ હયે કેસર, મેરા નામ તે બદરખાં હુવા;
કેસર બદર આપન એક છે, દાનુંકા એક મેલ ઉવા.
મેરા દાલ તેરેમેં પેવસ, જ્યું તિલિલમેં તેલ હુવા;
સુન સુંદર કેહે જા મુવા.

આલ.

હું હિંદુ ધરમ છઉ મોટી જાત ધરાની, તું મુસલમાન કુંધ
મરત થાયો દીવાનો; છે તેજ બેગખાં નવાખ શાજીપાનો, એ
નો હલાહોલછે રાજ મુલુક પરકાનો. તારો કાહાડી નાખશે
થાનો, થિયો મસ્તાનો, પીઈ ભાંગ ધણી. અપ. લગી. ૬
નવાપકા ઠ્યા ઠર ખતનાતી, નવાખખી હમકુ જાને;
કુંધએક ખીરિયાં કાગ પડાહે, હમ માસુખ સુરમા પકાને;
ખાસખાખ હોતા કરના, હિંદુકુ મુસલમાને;
તોડ કુદર આર પડોને કલમા, લાવો દિલ હમાને.
ધતના સુન લગી પસતાને.

આલ.

શું ઝુરિયત તારી મુને લાગ ખતલાવા, શ્રી પ્રભુનાથ દુર કરશે
ઝગડો આવા; હું આવી ફસીછું થયાછે કાવાદવા, મારો છે
રો દેને મુકી ઘેર દે જાવા; હયે નકી કદીની આવું નાહાવા,
મને દે જાવા, થઈ વાર ધણી. અપ. લગી. ૭

હાસ નદીપર નાને કેતે, અપ આઘળી તોરીજ બલા;
 ખાસા પાની ગરમ હમારે, ઘરમેં નાના તુજો ભલા.
 કહી એક મેંગ ખાસી હોરમત, ખેગમ ઉપર હુકમ સલા;
 કહી એક લુંડીખાંડી તુજકું ગિત જુલામેં દેવે જુલા.
 પ્રાર કવાલે ખાસીલે સદલા.

આલ.

કોઈ બલચો બલચો તારી ખાંખી ઝોલી લોટો, શું મારે ગલે
 આ પાપ આવીને ચોલેટો; નદીમાં નાહવાનો ધણો ધરમછે
 મોટો, દેવદરસનથી કાંઈ કંટે પ્રાશ્વોત ખોટો. મારો છોટો
 દેને તું મુઝી કહું છું ના ઐટો, ગત કરે મતી. અપ. લગી. ૮
 કયું હુઝત બે કરતી હમને, શિર સાંટે તુજકું ઘેરી,
 ભલમનસાઈસે હોજ આગુ, એહી ખાત સુનલે મેરી.
 હાથ પકકર ધરંગા ચુંગા, ક્યા હુરમત હેળી તેરી;
 જ્ને કોઈ તેરી જોર કરેગા, આ દુશમન મેરા વેરી.
 હસમાર ધરંગા ઘેરી

આલ.

જદ કહે રામધયા ખરો રીપાઈ ખાંકો, મેં આટલો કીધો
 તોય ન મનમાં ચુક્યો: એને ખુની આંખસુ, વાધસોજ્નેકો,
 ગને માલમ થઈછે કરશે રાખનો સોંકો. એ મારા ઉપરછે
 આંકો, ગને લેઈ આલચો, હરી કેમ ખની અપ. લગી. ૯
 એરો ઉભો રહે અપની અદખસે, હુરમતમાં થાશે ખામી;
 સમો રાખ તુ તારા હાથને, ગને એકલે શુ પામી.

મારો ખાપ છે શેઠેર સુરતનો, નગરશેઠ મોઢો નામી;
જાણુ ખચમાંથી તુને મારશે, કોન બુઝે મારા સામી.
તારૂ કપાળ દેશે દામી.

ચાલ.

ફેર ભુંડી શીતશે તુને મારશે ખનમાં, ગુજરાત મુલક આધા-
ળ ખડો ખન ખનમાં, તુ ખચીને ક્યાં જઈશ પડ્યો છે
ફંદમાં, શીર પહાળ હસ હસ ખાતાં ખોલે મનમાં; મેઘ ધ
હાંસેં ફેરે કર તુંજે જુડુ કંચનમાં, ગુલ મોતી ઝવેર રતનમાં,
તુહી કુનદનમાં, હીરેકી કની. અપ. લગ્ની. ૧૦
સાંભળ મારી ખાત સોદાગર, કુટુંબ તમ્બુ તારે કાળે,
મારા ઘરમાં હું છઉં લાડકી, સઘલા મારાથી મો તાળે.
ગાણસ ખઈશ લોક પીપરનાં, મારી આગથી સઉ દાળે;
કુંવારી કન્યા વરસ ખારની, નામોશી સરવે લાળે.
હું પરવશ પડી છઉં આળે.

ચાલ

તુમ તુમારી ચાદર મો ઉપર ઓઢાઓ, ડોલીમાં ખસારી
અહીંથી મને લઈ જાઓ; પાપ જનમાને પેસવાદ મને પેઠેરા
બો, તુમ તુમારા મુદલાં મારી કને ભેજવાવો. શીર કદમા ધ
રમ ખનાવો, છઉં નેકજને. અપ. લગ્ની. ૧૧
મારી લાજ છે તમને ઝાઝી, મારા કહ્યામાં જખ રહેજો.
અહીંથી પરાયા દશમાં લઈ જઈ, દગો કાંઈ ગત દેજો.
સુણી સુંદરકી ખાત પહાને, ખુસીસું કર રખકું ભેજો;

(૧૫)

ગેરે દિન ઇમાનકી સોગન કયા કરે સો વુગ કીજો.

અપ બચન ગેરા સુન લીજો,

આલ

ઉસ રાજી રજસેં વાંસે સાથે આયો, કાજીકે જાકર સખ
મજકુર સુનેવાયો; સું ન કાજી હો ગયા ટંગનિકા પડવાયો,
ખુસા ખખતી મગલ ગાયો અનીઅની, ખુસખખતી ગં
ગલ ગાયો, સુકર ભેજવાયો, અહલા હો ગની. અપ. લગી ૧૨
મરદા મર ગયા ઉનકુ, દિમ સરેમેં સહી કરકર;
જખર જસ્તકા પેશ ન્યારા, કયા તાગાત કોઈ કરે અસર.
કિસમત દાનાપાની લે ગયા, કયાં દિલ્લીકા સુરત ખંદર;
જનમ દિવાડે માઈ ખાપને, કરમ રેખકી નહી ખખર.
જોના હેયસો અગર.

આલ.

કહે શાહઅરી મોખતખાં ખાતકી ખાતાં, કવિ અલાખખ
શ લશ્કરી સેભામેં ગાતા; શેહેર ઊજગકે દરમીયાન સ-
ખસેં માલ ચલતા, એ વુરેવાલા સુનછંદ દીલમેં જલ
ભરતા, સરમસેં મરતા, દિલમેં ગભરાતા, અજખ એ ખા
નિ, અપ જન અજખ એ ખની, લગી ચોઠ. ૧૩

હુકાનું ગીત.

થોડી આગ લાવરે, મુજે હુકા પીલાવ;

આગ લાવ તમાકુ લાવ, લાવ થંડા પાણી;

માર ભાઈયોઝી દાસ્તદારીમેં, હુકાઝી મીલ્યાની;

થોડી આગ લાવરે, મીઠો હુકા પીલાવ. ૧

હુકેમેં તો પાણી ડાલા, હુકા ગુડગુડ બાલે;

સવાગજી નેહ બનાઈ, હુકા લીઆ તાણી;

થોડી આગ લાવરે, મીઠો હુકા પીલાવ. ૨

ફકીર-હું હે. તમ ક્યાં રહેતેહો. તુમેરા માં મેને દેખા નહી.

નાયકા-આપઝી પાસ નજીક ફરતી હુંને.

ફકીર-હમ સેલપાની કરો તો અછા.

નાયકા-આપઝી ખુસીમેં માહ સો બાલદા.

ફકીર-જરાસે હુકાપાણી ઓર, કસુંબા નીકાલો ઓર કુછ

મીઠાઈ ખીઠાઈ ગંગાઓ.

નાયકા-ઓહો! મંતો ભુલ ગઈ આપઝી કેસી ખબર હે.

ઓર કીસ તરસેં મલતાહે. (ફકીરને પુછેછે.)

નાયકા-આપ કહાંસે આયે.

ફકીર-હમ દીલીસેં આયે.

નાયકા-કયા કયા લાએ ઓર કેનસા ખપાર કીપા.

ફકીર-એક અછી કાબુલી થોડી લાપા હું.

નાયકા-દુસરા કુછ મેરે ખાતર નહી લાયે.

ફકીર-હાં, હાં, લાપાહું, મેરી પાસહે.

નાયકા-કયા લાપ હો. કયા કુછ અછી બંગડીઆં લાપાહો.

ફકીર-તંગડી લાપા હું, સો, આ પેન દેખા આતાહે કે નહી,

નાયકા-તુમખી એસે કે એશે રહે, મસકરી કયા કરતેહો.

ફકીર-અપ્પ ચલો અપને મીજખાની કરીએ.

(પછી જાય છે.)

ગાજરકી તો તોપ ખનાઈ, મુલીકા ફરવાજ;

સકરીએકી તોપ ખનાઈ. બહે પ્રીતંગી રાજ.

સોદા પ્રીર કંરંગીરે સાંધ અલ્લાઈ અલ્લા દે.

હાથા ઉપર અંખાડીને, ઘોડા ઉપર જીન;

મરખી ઉપર ડંકા ખાજે, કલકત્તા લીઆ છીન.

સોદા પ્રીર કંરંગીરે સાંધ અલ્લાઈ અલ્લા દે.

છોકરેકુ ઈલા દીક્ષા, જીવાનીકી પારી;

બુઢાકુતો લાત મારી, ટટુકી અસ્વારી;

સોદા પ્રીર કંરંગીરે સાંધ અલ્લાઈ અલ્લા દે.

વેશ ૫ મા—મારવાડનનો.

એક ગરભવંતી મારવાડણ ઘોડીયું તપા હાથમાં કેડીયું લેઈ તેમાં ઘોડા પુંઆ લેઈ તમાસગીરના આગળ આવી ઉભી રહે છે.

સુખાનંદ-અરે તું કાહાંસી આઈ.

મારવાડણ-ખાપજી, હુંતો મારવાડથી ભુજે મરતી આવીશું.

સુખાનંદ-એ થેં કાંઉ કરચો.

મારવાડણ-ખાપજી પરો મારેં ધણી મર ગયો, તેથી ડ-

કાળની મારી અહીં આવતી હતી. એવામાં મા-

રમમાં વેં ચોરે લુંડી.

સુખાનંદ-તું કાંઉ ખાંતી વેં આવી છું.

મારવાડન-ખાપજી મેંતો લોટ ફાકતી વેં આવી છું.

સુખાનંદ-તને તારા દેશનું ગીત ગાતાં આવડે છે.

મારવાડજી-હા! ખાપજી આવડેછે.

સુખાનંદ-તારા દેશનું ગીત ગાઇ ખતાવ.

મારવાડજી-ગીત ગાય છે, અને પુંઆનો ફાકડો મારતીજી
અછે, ને ખાલેછે.

ગાકા માણિકચંદજી હો, મેંતો મોતીચંદના વિવાહ આહો!

એટલે લોક ખુશી થાય છે. એવી રીતે બે ત્રણ વ
ખત ખાલે છે.

સુખાનંદ-વેં પરો તું ખીજો સારો ગીત ગા.

મારવાડજી-હશીને, આહો! હા! હા! વેં સારો ગીત ગાજી.

સુખાનંદ-હા! ગા.

મારવાડજી-ઉકડામાં તુમડી વાધી, ખાવા ભોટંગજીહો! કે

હેતી જાગ્ય છે ને ખુદો મારતી જાગ્ય છે.

સુખાનંદ-મારી કાહોડો રાંડને વેં ભીખારણ નેવી આવી

છે એટલે કુદડી ફરીને નાશી જાગ્ય છે.

વેશ ૬ મો—ખાવાનો.

તમારાગીરોના આગળ ખાવાજી આવીને ઉભા રહે
છે કે ત્યાં આગળ એક ડોશી આવીને ઉભી રહી નાચે મુ

(૧૬)

જાળ ગગત કરી રમુંજ ઉપજવે છે.

માધ-ખાવાજી ખાવાજી આપ કાંશી આપે?

ખાવો-ખાઉત અગાડીસેં આપે.

માધ-કાંહા જાઓગે?

ખાવો-પતાનમાં.

માધ-આપકુ કયા અધ્યે?

ખાવો-લડુ.

માધ-સપકુ દેને વાલે દાતાર બેઠું છે. અને આપકુ કુચ એ.

લા આડીઆ હે?

ખાવો-સાડાસાતસેં એકા રખતાહુ. ચારસેં ચલતી આ

કાસમે, સો દાઢસો ગાતાલમે, સો દાઢસો અમેરી પુણી

કી પાસ, સો દાઢસો ચીલમ ભરલાતે હે.

માધ-હાલ તુમેરી સંગમે કેતને એસે હે.

ખાવો-પેહેલેકા નામ ગણાવું?

માધ-હા ગણાવ.

ખાવો-એકતો એતનીયા, ઓર દુસરેકા નામ બડમભારથી,

ઓર તીસરેકા નામ નખોદગીર, ઓર ચોથેકા ના

મ અમતગીર, ઓર પાંચમેકા નામ હરખગીર, ઓ

ર છોકા નામ દોલતજા.

માધ-એકકું તો બીલાવ.

ખાવો-એક મેર એતનીએકુ બીલાજી. હરે બેરા એતનીયા

હે, આતાહુ માહારાજ. ખીજને બીલાવેછે, ત્યાં

ખડમભારથી બાલે છે. હવે તીસરું બોલાઉં, અબ્બ
નખોદગીરહો.

માઈ-ખાવાજી નખોદગીર કાપસે હુવા?

ખાવો-સુનો માઈ, સોલશર લાવતા આટા, ઘોર મારશર
દાળ, ઘોર મારશર ઘોખા, ઘોર દાદશર ધી, ઘો
ર દાદશર ગોળ, ઘોર માઈ સખમી મટણી કર કર
ખા જતા હે.

ચેતનીઆ-તુમેરી સામને જોઈર ખડા હુ માહારાજ કપા
(કર મેને બેઠો રહ્યા કયું જાવ.)

નખોદગીર-મેરા નામનખોદગીર પડાવા.

ખાવાજી-એકબી ચેલા પડેલા હે?

નખોદગીર-હા, મેં પડેલા હુ, મેં કહુ અમારાં ગણેડાં ખાં
ધવાની હવેલીના પાંચમા માળની ખાસીએથા પડે-
લા હુ. (વાહા જાત પડેલા હે.)

માઈ-અપ તો જોગ જોઈર આઘે હોતો અમને આનંદ ભ
યા પછી એમ પુછે ઈસકા સવાલસે, સવાલ, જવા
બસે જવાબ મીલ્યા તો અછા નહી તો નાક, ચો
ટી કાન કાટકર, મલકી કરકે દોડા દેઈંગી.

પહેલી માઈ પુછેછે એ પછી ખાવો પુછેછે.

માઈ-કોણુ દેશે આપા જોગી, કોણુ તુમેરા ભાવ; ધરતી તો
હમારી ગા ભગતો, કાંઈં ધરોગે પાઉ, થઈ થા. ૧

ખાવો-ઉતર દેશો આપા જોગી, પછમ હમારા ભાવ; ધર

તી તો હમારી મા ભણતો, પાપી કે શીર પાવ. ૨
 માઈ-કાપકે ખારતે મુડ મુડાયા, કાપકે ખારતે કંયા;
 કાપકે ખારતે ઝોળી પકડી, કાપકે ખારતે ડંડા થેઈ થા. ૩
 ખાવો-ગુરુ કે ખાતર મુડ મુડાયા, કાપા ઢંકન કંયા;
 ભક્ષા માગન ઝોલી પકડી, કુતા મારન ડંડા થેઈ થા. ૪
 ખાવો-આસન ખાંધું, સીંગાશન ખાધું, ખાંધું સુંદર કાપા;
 જોગની જોગીશરકું ખાંધું, જોગ કાંહાંસે લાપા થેઈ થા. ૫
 આસન છોડું, સીંગાશન છોડું, છોડુ સુંદર કાપા;
 જોગનીજોગેસર છોડુ, જોગ અગનસે લાપા રંડી જોગ
 અગનસે લાપા થા થેઈ થા.

માઈ-હાંહારે તમ લોટ જાવ. ૬

ખાવો-હાથી લોટ, ઘોડો લોટ, લોટ ગધાં માર;
 મે કયા લોટુ ખાળા જોગી, શીરનાહુ સંસાર. થા થેઈ થા. ૮
 માઈ-હાંહારે તમ લોટ જાવ.

ખાવો-લાવર ઉડે, તેતર ઉડે, ઉડે જંગલકી હરણી;
 મે કયા ઉડું ખાળાજોગી, નવખંડ ધરતી શીરની. થા થેઈ. ૯
 માઈ-વડ પીપલકે કેતે પાન, ધરતી મતા કીતે ધામ;
 આભામંડળમે કીતે તારા, મેવલા ખરસે કીતી ધાર. ૫૪ ૧૦
 ખાવો-વડ પીપલકે દોનું પાન, ધરથી ગાતા મારે ધામ;
 આભા મંડળમા નવલખ તોરા, મેઉલા ખરસે અખંડ ધાર. ૧૧
 માઈ-હાંહારે તું મ મેરા ચેલા.

જોગી-હાંહારે તું મેરી ચેલી.

માઈ-હાંહાંરે તું સુણ નેગીડા.

બાવો-હાંહાંરે તમ કેતે નાચો.

માઈ-કાન તુમેરી સેજ ઢાજેગી, કાન કરેગી ખાતાં; કાણુ
તુમેરા પાંઉ પખાલે, કાણુ લાવેગી ભાતા. થઇ થા ૧૨

બાવો-રેન હમેરી સેજ સુવેગી, ઝ્યારત કરેગી ખાતાં;
ગંગા અમેરા પાંઉ પખાલે, માતા લાવે ભાતા થઇ થા ૧૩

બાવો-તારાકે તેજમે, ચંદ્ર છપે નહી, દાતા છપે નહી,

ગંગન આપા.

એ અમારા દાલતાખાં.

પ્રીત કરની સુખાણશે, પ્રીત હેવાનસે કેસી; છ માસ નેણે
સેવલ સેવ્યા, જળ માંચ મારી જળ રૂ નેશી.

કવિ ગંગ કહે, સુણ શાહ અકબર છાસ મીઠી રૂ નેસી?

પછી બે મોભ ઉભા દાઢીને તેના ઉપર આરો મોભ
ખાંધેલો હોય છે, અને તે મોભને બે સોઢાનાં કડાં તથા
બે ડંડાને દારૂથી ખાંધીને ઉપરના મોભને ખુબ સકત-
ખાંધેલાં હોય છે. તેના ઉપર ઉલાંટ ગોલાંટની તથા કોઈ
ના નેવામાં આવેલી નહોય તેવી ચીતનાં તરેહ તરેહની
કસરત કરી ખતાવે છે ને આ કસરત ને માણસો એ દો
ઠી હશે તેમને સેલાખથી સગળશે.

પરચુરણ ટપા.

રાજાનો કુંવર ગયો શીકારીએ, લાવ્યો શેર એચાર,
વણીક છોડી ખાઈ ગયાં, તમે પંડીત કરો વીચાર,

(૨૩)

ગણીધર માલે પધારા.

સહી મૂખ ને સોમાણું, ધનને નામિજ નામ;
 તેની સગશા કેળે મારા ઠાકરો, ધુઆશો બાધું ગામ. મા૦
 કે ગાયે મારે મુખે ચરે, તોય મુખમાં ન આવે દાણા;
 તેની સમશા કેળે મારા ઠાકરા, તમે પારકી બેઠીને શીદ માણા. મા.
 દરીઆ કાંઠે દવ બળે, ને દરીઆ કરે પોકાર,
 અતુર હોય તે ચેતલે, ને મુરખ કરે વીચાર. માણી૦
 ભાઈ લગે ભરધારનો, જાયો રાગી નનંદ બેઠો,
 એ મારા પીઉનો સાજો થાય છે, તે તો અમારો થાય છે બેઠો,
 માણીગર માલે પધારા.

વેશ ૭ મે—કેળોઠાનો.

વેશમાં આવનાર માણસો.

નાનો ઠાકોર વર.	ઠકરાળાં વહુ.
મુખાનંદ ઠાકોરનો સાંધા.	ઠાકોરની મા, ને ઠકરાળાં ની મા.

પહેલાં નાનો ઠાકોર આવે છે ને બાલે છે.

ઠાકોર—હે રંગલા.

રંગલો—હે રાજ.

ઠાકોર—આવી સભામાં ઉભા રહ્યા, તરવારે મુખ જોયાં,
 કુસમનના કરચા ઠડકા, કુખડાં મારવે બાયાં. હે
 રંગલા.

રંગસો-હુરાળ.

ઠાકોર-ઘોતી પોથીને સંદેશડો, વાંસા કેરે ખરલ આપે તો
ચીના ના ભીડીઓ, તે પંચવાનાં અસત. હુ રંગલા.

રંગસો-હુ, રાજ

ઠાકોર—માગન મેલે લુગડે, ને વેસ્યા જોળન હેણ, કાર-
કુન કામથી ઉતર્યો, એ ત્રણે દેશે દેણ. હુ રંગલા.

રંગસો-હુ રાજ.

ઠાકોર-ભાંગતો ભાળી, અશીળતો કપરો, કારો પીએ તેને
છાક ચડે, કુધ પીએ રે માનવીઓ, કુધ પીધા કેડે
કાપા ઠરે. હુ રંગલા.

રંગસો-હુ રાજ

ઠાકોર-તેરે તરીયા, ટાકરો, તોરી ખારે માસ, સોળે નર
નીપજોતેની મેલો આશ. (આ વેશ લાંબા પોઆડવો
હોયતો ખીભસ્ત કવીન બોલેછે.

રંગસો-હુ રાજ.

ઠાકોર-અમારે ઘેર ચાર પરોળા આવ્યા.

રંગસો-ક્રીયા ક્રીયા.

ઠાકોર-એક કકરાંનો આપ, ને એક અમારો સસરો, એક
કકરાળાંનો ભાઈ, ને એક અમારો સાજો.

રંગસો-એતો બના બે થયા.

ઠાકોર-ઓ ખાઘોડન! તારીના કાન વઢાવું, ચાર થયા.

રંગસો-મારે ક્યાં સુધી જોશુ છે, હચોને ચાર થયા.

ઠાકોર-હે રંગભા ઠકરાળાંએ મગાવ્યું બસોર ધી, તો અમે લાવ્યા ચાર શેર. ઠકરાળાંએ મગાવ્યો બસોર જોળ તો અમે લાવ્યા ચાર શેર. ઠકરાળાંએ મગાવ્યો બસોર ભોટ તો અમે લાવ્યા ચાર શેર, જમવાની વખત થઈ, ત્યારે સઉને તો નાવાનાં પાણી આપ્યાં, અને અમને પાણી કાણુ આપે? અમે અમારે હાથ પગ ઘેરે બેઠા, સઉને પાટલા આપ્યા, ને અમને કાણુ આપે? સાવરણી ભાગેલી પડી હતી તે ગાંડતળે લેઈને બેઠા, જાણે ધરમાં બહાર તો એજ. સઉને થાળીઓ આપી, અમને કાણુ આપે? પુંજે ભરવાનું કીકરું ભાગેલું પડ્યું હતું તે લાવી માંઆગળ મુક્યું ને અમે તો બેઠા. ઠકરાળાંએ અમણે ઘુંઘટો તાણ્યો છે હાથમાં ધીની વાહાડી છે, ને રમઝમ કરતાં બી પીરસવા આપ્યાં, અને અમારી સાલી તો દોડી આંખ કહાડી જોયું, એટલે અમારાં તો ઘેર ત્યાં નરમ થઈ ગયાં. તેવારે ઠકરાળાં ખાત્યાં. ઠાકોર બેઠા પશાણસાથ પણ જમશે અમારે હાથ પાડોસાણનું ડોહું છે તે પાઈ આવો, છાશ નહીં આપે તો છોકરાંની આંખોમાં કુલાં પડશે.

રંગભા-ઠાકોર જાતે છો નાના, ને છોકરાં કેનાં?

ઠાકોર-અમારાં.

રંગભા-મેર મારાભાઈ તમેજ જાતેજ છોકરા છોને.

ઠાકોર-હે રંગભા. અમે તો ઉઠા. તળાવ હતું કુકડું, ડો
ખાને છોડ્યું.

રંગભા-કુકડું તે ચેટલું, ખેતરવાહ, બે ખેતરવાહ, ગાગને
ભાગોજે, એક ગાઉ, બે ગાઉ, કે ચેટલું?

ઠાકોર-તજજીગાઉને તરબેરે, અમે તો ઉઠ્યા. ડોખુ તો ઉ-
તાવળુ હીંડે.

રંગભા-ચેટલું ઉતાવળુ, મારે પગે ઢાંડે ધમક ધમક માતે.

ઠાકોર-તોએ ઉતાવળે.

રંગભા-મગ હીંડે?

ઠાકોર-ભંત હામે તો ડોખું હામે.

રંગભા-તને ગરબન માંડે તને ડોખાં. ઠાકોર તમે એમ કર્યું
ઠાકોર.

ઠાકોર-અમે તો માથું દેધને ડેલવા માડ્યું ને બાલ્યા હું
ડ, હુંડ. એટલામાં ડોખે અમારા માથા ઉપર છાણનો
કરબો પાડેજો. તેમાં અમે દટાઇ ગયા. એવામાં તા
રા પડીઆનું પુન તેથી ડોખુ મુતરયું, તેથી છાણ
છોલણ ગયું, ને અમે ઠાલ તરવાર લેઇ “ઉગરચા છી
એ,” એમ કેહતાં નીસર્યા. ડોખુ તો હીંડ્યું તે તળા
વમાં પડ્યું તે નીકળે નહી. ત્યારે અમે તેને સદાદેવા
માંડ્યા. માંદડીરે એંપ, તાંડે ભાડું પડે ભાંપ, માં-
દડીરે એંહો, લેને ખરેખરે આ. તોય નીકળે ન-
હી. પછી જળપોતીઆં કર્યા.

(૨૭)

રંગભો-જળજોતીઆં તે શું? પીતાંબર જેઠેરમાં, કાસ જેઠે-
રમાં કે શું કર્યું?

ઠાકોર-કાશ કાઠીને માથે મુક્યાં.

રંગભો-એમ કોઢીને કે નાળા થયા.

ઠાકોર-અમેતો તળાવમાં જઈ ડોખાંને આગળી કરી, કે
ઓપ કરતુ કે નાહું. હીડ્યા હીડ્યા દરબાર ભણી
ગયા. ભાભીઓના ઢાળાં મળ્યાં. તે કેહે, ઠાકોર ત-
મારી આગળ શું? તો કે ડોખુ. ડોખા પાછળ શું?
પુંછડુ, પુંછડા પાછળ શું? તારો ખાપ કન્નેડેરાત અ
મે. હે, રંગભો.

રંગભો-હે રાજ.

ઠાકોર-માલ્યા માલ્યા જઈએ છીએ. એવામાં એટલામાં
મામીનાં ઢાળાં મળ્યાં તેઓ પણ ભાભીઓની પડે
પુછવા ભાગી. એક ડુંગણી સી મામી હતી, તેણે
કાંકરી લેઈને મામી. અમે તેથી શરમાયા. ભાગો-
ને આવ્યા ત્યાં ઢેડીઆનાં છોકરાં એપણી પંપણી
રમતાં હતાં. અમે કહ્યું તમારીના કાન વઢાવું અ-
મારાં લુગડાં ક્યાં છે? ઢેડનાં છોકરાં કહે, તમારે મા
થેનતો. અમે જોયું તો માથે લુગડાં. રંગભો કેવું
હસ્યું કર્યું?

રંગભો-ગાડાઈ તો કરી.

ઠાકોર-હે રંગભો.

રંગલો-હું રાજી.

ઠાકોર-અમે તો ચુકે જઈને તરવાર તાણીને ઉભારહ્યા,

ને કહ્યું તારીના કાન પઢાવું તારાઉપર ચઢ્યું હવું

તે ક્યાં ગયું. જાઓ ઠાકોરજીપાસે અમને શું પુછા.

છો; ઠાકોરમાં જોઈએ તો રાટલીઓના ઢગ હતા.

રંગલો-શેરનાં, બસેરની?

ઠાકોર-હા.

રંગલો-માર શેરની, હાશેરની રાટલી?

ઠાકોર-પરાણિ, પરાણિ, બે રાટલીઓ-તેના કડકા કરીએ તો

ઠકરાણી મારે તેથી થાળી ખંખેરી તેનું અટામણ

પાધું.

રંગલો-એટલે તે શું થાય?

ઠાકોર-ચોખાનાં હાલ્યાં જોયાં-તેમાં ચોખાના ઢગ જોયા.

રંગલો-સેર, બસેર ચેટલા.

ઠાકોર-માર ચોખાના હાણા હતા. તેના ઉપર કુતરાની

બગાઈ મેલી ઢાંકી મુક્યા હતા. બગાઈ હાથે લાગે તો ઠ

કરાણાં હાથ કાપી નાખે એવો માથુ ઘાલ્યું. માથુ તો ની

કળે નહી ને ખરભડ ખરભડ થાય. ઠકરાણાં પાડોશીને

ઘેર માથુ જોડાવતાં હતાં પાડોશીએ ઠકરાણાંને કહ્યું ત

મે લાવો દાતરડુ, અમે લેઈએ સાંભરું. એ ખરભડ કર-

નારનું ઘસીને માથુ વાડીએ. અમે નાસવા લાગ્યા. વચે

આઓ થાંભલો, તેથી ચોખાનું હાંલું તો ભાગી ગયું. ને

(૨૯)

કોટે રહ્યો કાંઠલો. અમિતો યોરે ગપા. સરખા સરખા
ભાઈબંધ બેઠાછે, કસુંખા કાઢ્યાછે, તો વાલજીકાકાના સ
મ, હયો માલજી કાકાના સમ, એવું કહી રહ્યા છે. એ
વામાં અમે ત્યાં ગપા. અમે કહ્યું, ઠકોર જવારછે. તેમણે
પુછ્યું, ઠકોર આ કોટે થું? અમે કહ્યુંને; કેદાર માતા તે
ઠાંકણ પેરી લાવ્યા. દેશ બીદેશ જાણીએ. સાંભળ સમા-
ચાર મોરે લાલ, ઘેલી ગોળવાડથી અમે આવ્યા, અમા-
રૂ નામ કનેડારાજ, આગળથી આવ્યા અમે, પછવાડેથી
આવે ઠકરાળાં, તો મેળાવો કરજો તમે.

ઠકરાળાં.

નેણ પદાર્થ નેણ રસ, નેણ નેણ મીલંત;
અજાણ્યાસુ પ્રીતડી, પ્રથમ નેણ કરંત ઘેઈ થા ઘેઈ.
જીરે સનેહડો નેણનો લાગ્યોરે, મેવારી નેણનો લા
ગ્યોરે. તા થઈ તા થઈ.

એમ ઠકરાણી ગાયછે અને ઠકોર તેના ગળામાં
હાથ નાખવા જાય છે. ને તેના ગાલ આંખજોછે.

ઠકોર—હૈ, રંગલા.

રંગલા—હૈ, રાજ.

ઠકોર—લાવરે નેસરણી

રંગલા—શું કરસી?

ઠકોર—ઠકરાળાંને ગાલે મારે બચ્ચા કરવી છે.

રંગલા—નેસરણી ક્યાંથી લાવું, લો મને બચ્ચા કરો.

ઠકરાળાં—ઠાઠારે ઘઉં ની રાટલી રે, માંડે માળશીઓ ગોળ;
 નાનો નાવલો રે. તેડી જમાડુ મારા નાવલાને.
 કાંઈક ખાઈને મોટરો પાપ. નાનો નાવલો રે.
 ખાઈજી તમારો બેટરો રે, મારી નાજીદી તમારો વીર
 નાનો નાવલો રે. ઓખા ગગની ખીમડી રે, માંડે
 ગવરીનાં ધી; નાનો નાવલો રે.

ઠાકોર—હે, રંગલા,

રંગલો—હે, રાજ.

ઠાકોર—આલો પાલો ફરી, ઠકરાળાંને પુછે કે, તમે શે મ
 શે પધાર્યાં છો?

રંગલો—ભાભીજી, તમે શે કામે આવ્યાં છો?

ઠકરાળાં—તમને ખપ્પર નથી, તમારૂં હાથ પુ કુટ્યું છે?

રંગલો—તમારૂં હાથ પુ કુટ્યું છે.

ઠકરાળાં—અમે તો ઠાકોરને રાડીએ આવ્યાં છીએ, ઠા-
 કોરને વજોવા આવ્યાં છીએ.

રંગલો—ઠાકોર, તમને વજોવાને આવ્યાં છે.

ઠાકોર—ર્યાં, ર્યાં વજોવશો?

રંગલો—હે, ઠકરાળાં તમે ઠાકોરને ર્યાં વજોશો?

ઠકરાળાં—સરખી સાહેલીઓમાં; તાંખા પીતળનાં બેડાં
 લેઈશુ, રમકડાં કરતાં કુવાપર જઈશુ, ત્યાં
 ઠાકોરને વજોવીશુ. (એવી જ ચાર જાતનાં ક-
 હે છે)

રંગસે—ઓ કમરાળાં.

ઠાકાર—અરે હરામી ઠકરાળા કહેને.

રંગસે—ગોટા પામ્યા તો ઠાકાર કહીશું.

ઠાકાર—હૈ, રંગબા, અમે ક્યાં વગોવીશું? સરખે સરખા
ભાઈ બંધ બેઠા હૈશું, રેઢીઆ કસુખા કાઢીશું, ત્યાં
ઠકરાળાંને વગોવીશું.

ઠકરાળાં—અમે ભાત આલવા જઈશું ત્યાં વગોવીશું.

ઠાકાર—અમે સાંઠે સાંઠે વગોવીશું.

ઠકરાળાં—વગોણાનું ગીત ગાય છે.

મારીરે અંખાણ માતા, હું માગુ ધણા ધણા માનજીરે;
નાનો સરખા મારે નાવલીઓરે, તેને હૃદયે દેખે માતા સાનજીરે;
કરમે કળેકુ મારે ખાહાર વગોણું, મારી સાહેલીઓમાં મેણું,
સાહેલીઓના મેણાયા મારે જનમારે કેમ જાપ, મારે જનમારે
કેમ જાપરે તા પછ તા પછ.

ભાગોજે જઈને રાંઠવાં અમળાવે, ઘેર આવીને મને ગાજો બાલે;
આ પરહ્યાયા મારે કાંઈ ન સીજે, મારે તરખલાને તોલે તા પછ તા.
કળેડા સાથે કરશન કીધી, માંહે ઉગ્યા ડાભ;
આ પરહ્યાયા મારી સેજે આબો, તારી કુટીએ પડીઓ આભ તા પછ,
નાનો સરખા નાવલીઓ, હાથમાં ઝાલે ભાલો;
આ પરહ્યાયા કાંઈ ના સીજે, મને પાડોશી ધણો વાહાલો.

(ઠકરાળા ગાયછે) કરમે કળેકુ, મારે જુગમાં વગોણું;
મધપરમાં મેણું, અરેરેરે દુખડાને કહીએ, વખડાં ખાઈનેરે મરીએ,

ગા બાપાએ બાટુ કીધું, બેડું નવ જોયું, સુખ સ્વપને ન દીધું,
 બેબન મારૂં આકારે જોયું, અરેરેરે દુખ કોને કહીએ, વખડાં
 ખાઈનેરે મરીએ, સાસુ કહે સુણ વહુ તારૂં, કાલ મોઢા ધારે;
 સેજ પલંગ મને સુળી લાગે, મુખડાં કરમાઈને જાસે;
 અરેરેરે દુખ કોને કહીએ, વખડાં ખાઈનેરે મરીએ.
 પાડોશીના સુખડા બેઠને, ભરાયછે હૈયું, વર ખાજક કાં-
 ધ ન સમજે; છેક નાનેરૂં છઈયું. અરેરેરે દુખ કોને કહી-
 એ; વખડાં ખાઈનેરે મરીએ.

ખાવાજીની મઠીએ જઈને, પીએ ભાંગનો ભોટો;
 મુરખ અજ્ઞાની કાંધ ન સમજે, પીટ્યા તારા વાપરા જાતો.
 અરેરેરે દુખ કોને કહીએ, વખડાં ખાઈને મરીએ.
 સેજ પલંગ પર સુવા જઈએ, ત્યારે મુવો મુખ મરડી સુવે;
 હાથ ઝાલીને જરા બાલાયું, ત્યારે ઝાંઝેરે રૂવે.
 અરેરેરે દુખ કોને કહીએ, વખડાં ખાઈને મરીએ.
 ઠાકાર-હે રંગલા.

રંગલો- હે રાજ.

ઠાકાર-લાવ પેગડુ.

રંગલો-પેગડાને શું કરશો?

ઠાકાર-ઠકરાણાંની કેડે બેસીશું.

રંગલો-ઉભા, રાહો કહી આવું.

સાંભળોછો ભાભી આ ઠાકાર કેહે છે તમારી કેડે
 બેસીશ.

ઠકરાણાં-તમે ગાંડા થયા છે?

રંગસો-એતો કેહે છે કે, નહીં ખસાડો તો શાઈશું.

ઠકરાણાં-લાવો ઘરમાં કાંઈ દખતુ તો નથી!

રંગસો-માનવી હજારેક રૂપિય છે, તમે ને હું બે આંખળાં
છીએ, એમ કહી ઠાકોરને તેની વહુની કેડ ઉપર
ખસાડે છે.

ઠાકોર-હે રંગસો. હવે કાણ મોટું, અમે કંવા દખાઈએ
છીએ?

રંગસો-જાણી માએ દીકરી કેડે ખસાડ્યો.

ઠાકોર-કેડે ખસીને વહુને તેના મરણા વીગેરનાં નામ પુછે
છે. આ શું? કંઠી, વીગેરે કહી પુછી મોકોને હસાવે
છે, ને છેલે છાતીભણી આંગળી કમી પુછે છે કે,
આ, શું? ઠકરાણી જવાબ દે છે કે, એતો વીસાગા છે.

ઠાકોર-એમાંથી શું નીકળે?

ઠકરાણાં-ફપ.

ઠાકોર-તો, અમે ખાવીશું.

ઠકરાણાં-ના ખવાય.

ઠાકોર-તો અમે શાઈશું.

રંગસો-કાંઈ કરતાં ખાવતા રહો!

ઠાકોર-હો, ઠકરાણાને દાવા ભંસ, અને ચડવા ઘોડું આ
થે તો રહીએ.

(આ વખતે ભવાઈ કરાવનારા કાંઈ ભીખ માગે

છે તે લેઈ ઠાકોર કેરેયા ઉતરેછે.)

ઠાકોર-અગને મારે છે, કુટે છે, તે શું અમારે ઉપરાણું નહીં હોય?

રંગસો-હોય તો ખાલાયો.

ઠાકોર-આવરે કળેડાની આઈ, તેની મા આવી કહેછે,
“આવી મારી જઈ, મને ગામને ઢેરે સાઈ, આવી
રે ડોસી આવીરે.” તા થેઈ તા થેઈ.

કકરાળાં-આ ઉપરાણું કેનું આવ્યું?

રંગસો-ઠાકોરનું.

કકરાળાં-અમારે નહીં હોય કે, ને અમારે તો આવડા
આવડા હાંત છે.

ડોસી-મને કોણે ખાલાવી.

રંગસો-નગારા કળેડાએ.

ડોસી-ક્યાં ગયો મારા કળેડો?

ઠાકોર-આ રહ્યો.

પછી મા દીકરો મળે છે ને કળેડો પુછેછે કે પેલા
પાંચ રૂપીઆ આવ્યા હતા તે ક્યાં?

ડોસી-આ જીને મોટો રૂપીઆનો હીસામ માગવા આ-
જ્યો છે, હું તો દારકાં ગઈતી ત્યાં મને કામ્યે લુટી
લીધી. અને હવે અહલા એક ખદામ છે.

કકરાળાં-ઠાકોર તમારે ઉપરાણું આવ્યું છે તો અમારે ન-
હીં હોય?

રંગસો—હાય તો બાલાલો.

ઠકરાળાં—આવરે રૂપપાની આઈ.

આઈ—આવી મારી જઈ, મને ગામને પાંચે સાઈ.

પછી ગોદાવરીની જાત્રાનું ગીત ગાય છે.

આજ મને વાહાલાં રે ગોદાવરી,

કામ કાજ વીસર્યાં રે ગોદાવરી;

જે બદામનું ગોપીચંદન, ઉભુ ઝીલું કરીએ;

રાગજી આપે રંડાપો તો, તીરથ કરતાં ફરીએ.

આજ મને વાહાલાં રે ગોદાવરી.

પાંચ પાનાનું પતરાણુ ને, જે પાનાનો પડીએ;

ગોદાવરીના સંગમાં તો, રાંડીરાંડો બડીએ.

આજ મને વાહાલાં રે ગોદાવરી.

એકે મુકપો રંડીએ ને, ખીજીએ મેલી પછી;

ગોદાવરીના સંગમાં તો રાંડીરાંડો મુજી.

આજ મને વાહાલાં રે ગોદાવરી.

આઈ—મને કીને બાલાવી.

રંગસો—તારી દીકરીએ.

ઠકરાળાં—હું, આ રહી મજા.

આઈ—આવ મા મજીએ.

પછી ખંને ભેટે છે ને આઈ કહે છે, કરજો ને કાંગ-
રજોમાં.

ઠકરાળાં—આઈમા તમે મને પલું નાનું ઢેચણ નેટલું પ-

રાણાબુંદે, તે મને દહાડે કળાઓ કરેછે, ને રાતે
ખાલાવાળાઉતો ખોલતુએ નથી, ને ખોખડાની
પેઠે મારમાર કરેછે.

આઈ-રાતે મારેછે કે દહાડે?

કકરાળાં—જો મારૂં શરીર શીકરમાં કેટલું બધું ગળી ગયું
માટે જાઓ કળેડાને કાંઈ શિખામણ દો.

આઈ કાકારની ભણી જઈ ભાડેછે, એટલે કાકાર-
ની મા લડવા આવેછે, ને ખુબ લડેછે. પણ અંતે સલા
હ કરેછે, ને ખાલેછે કે, આવોને વેવાણ આપણે શાને
વઢી મરીએ. ધણી ધણીઆણીની રાહ, ને જવાસાની વા
ડ, ધણી ધણીઆણી રાજી, તો કપા કરે મીયાં કાજી. આ-
વો આપણે તેલ ધાલીએ, એક રોસી બેશી ખાનના મા-
યામાં તેલ ધાલેછે, ને વળી મસ્કરીઓ કરેછે, તથા ફટા-
ણાં ગાપછે. ને પછી લડી ધોમધુમ કરી જતી રહે છે.

વેશ ૮ મો—કાખાનો.

સરખાતમાં ખાદાણ આવે છે જો, રામ બજો રામ
બજો, રાગ રાગ બજો. એસા યેઇયા.

ખાદાણ-હું ખાદાણ હું માહારાજ હું ગંગાપારી ખાદા
ણ હું મારો કાંઈ આટો કુટો થશે માહારાજ.

સુખાનંદ- હા ગામમાં જા ટેલ નાખ, તારો કુટો થશે.

શ્રાદ્ધાણુ-વારૂ જાજમાન રાજા ભગવાન તમારૂં પુરૂં કરજો.
 સુખાનંદ-ભગાભાઈ અમારૂં શું પુરૂં કરશે? ને ભગલો તો
 આ ધાંપજો છે.

શ્રાદ્ધાણુ-હું ટેલ નાખુ છું. (ગીત ગાય છે.)
 ભટને કુંવારો કુંવારો કેહ છે, ભટને પીતરાઈ મેણી દેહ.
 ભટને પરણ્યાવના કેમ આવે, ભટના મંદીરમાં કાણુ મહાલે.
 જોવા મધંતર વધશાના તડકા, એવા કુંવારા શ્રાદ્ધાણુના ભડકા.
 ભટના સસરાનું નામ છે પંડ્યો, મને ખુણિ ધાલીતે દંડ્યો.
 ભટની સાસુનું નામ છે વાળી, રૂપીઆ માગે એક પાળી.
 ભટની સાસુનું નામ છે લાલી, એને ખારા કુવામાં મંડાલી.
 શ્રાદ્ધાણુ-માહારાજ મારો આટો કુટો થયો. ને હું રસાઈ
 કરવા બેસુ છું. ને ચોકા કરતા હું. માહારાજ તમેરા
 મુલકમાં કાપકા ચોકા કરતેહો.

સુખાનંદ-ગાયક ગોખરકા.

શ્રાદ્ધાણુ-ગાયકા ગોખરકા છીરૂ છીરૂ ગાય તો ધાસ ખાપ,
 કુસ ખાપ-

વાંકો ચુકો, ઉનકો ચોકો અમારા મુલકમાં નવી કરે.

સુખાનંદ-તખ તુમેરા મુલકમાં કાપકા કરતે હો?

શ્રાદ્ધાણુ-માણસકા ગોખરકા.

સુખાનંદ-અરે તેરા નીખાદ જાવે સાલે, તુમેરા મુલક

જાત ખરાખ. છુ! છુ! છુ!

શ્રાદ્ધાણુ હાથે ચોકા કરતો હોય તેમ તેમ આજાક

રે છે. ને બાકે છે નારાયણકા ચોકા કરો, નારાયણકા ચોકા કરો, ને કેહે છે કે નારાયણકા સનાન કરો.

સુખાનંદ-અરે સાસે ચો પગો નાપણો કુંભાર મુણિગો તો તેરેકુ પરદશમે મારડાસેગા. માટે ઠીક બાલ. આ સાં ભળીને પેસો બ્રાહ્મણ સનાન, ચોકો કરી પોતાનું દીલ લો-વે છે. પગેથી લોહોતો લોહોતો ઉપર જાય છે, ને કેહે છે કે તમે ગુજરાતી લોક ખરાબ હો, તુમ મોહોકા તેજ પાઉપર લાને હો હુમતો નાચેકા ઉપર લાતેહે.

બ્રાહ્મણ- અખતો ભાખર બનાતાહુ, ને. ખાવા બસે છે ને કેહે છે, અખ કોઇ આવે તો મેરેકુ કેના નહી. દે-ખ ભાઇ, કુત્તા આવેગા તો મે નહી ખાજીગા, ને ભંગીઆ આવેગા તો મે નહી ખાજીગા, ભી-સ્ત આવેગા તો મે નહી ખાજીગા, ને ફકીર આવેગા તો ખાજીગા.

સુખાનંદ-ટુકડા રોટી ડાલીયો.

બ્રાહ્મણ-કોન હે?

સુખાનંદ-કુત્તા આપા ઉઠ જા.

બ્રાહ્મણ-મે કાંગાપરી બમન હું, તે કુત્તેકે માંમેસે ખા ભજી.

સુખાનંદ-ટુકડા રોટી દીજોચો.

બ્રાહ્મણ-કોન હે?

સુખાનંદ-ફકીર

બ્રાહ્મણ-ફકીરકી બોલીમાંથી આપ ભજી એસા હું.

સુખાનંદ-ટુકડા રોટી દીજીએ.

બ્રાહ્મણ-કોન છે?

સુખાનંદ-ઓ બીરતી તેર ધરમે પાણી ઝલનેકુ આપા.

બ્રાહ્મણ ઉરાઠા પાણી નહી હોના મેરા મુતર પીજીગા.

સુખાનંદ-ટુકડા રોટી દીજીએ.

બ્રાહ્મણ-કોન આપા છે?

સુખાનંદ-ભંગીઆ આપા.

બ્રાહ્મણ-જી જી હુગને બેઠા હું પાતા નહી. ભંગીઆકુ નહી હજીંગા. મસો ભાઈ અપતો જતાહું, મેરેકુ દુવારકાં જાનેકા રરતા દેખાવ મેને સ્નાન કરીયા, આપા, તથપાર કુવા અપ મે જાઉંગા, કોઇ રરતા-પતાવ.

સુખાનંદ-એક લંબા રરતાહે, ઝોર એક ટુકા છે, એક છે ગહીનેકા, ઝોર એક એક મહીનેકા.

બ્રાહ્મણ-મેરેકુ ટુકડા હોય સો દેખાવ.

સુખાનંદ-ટુકડા મારગ પર ભાહે, કુવાં ઠાપા લોકલુટતે છે.

બ્રાહ્મણ-મેરેપાસ પીજરમલકા ઘોંસા છે, ને એક ચીલમ ઝોર સાશી છે, ઝોર મેરીપાસ પીજરમલકા એ-સા ઘોંસાકા મંતર છે કે, દુરથી દેખ ને હુંદ મે-ને મેરે ધંલમ કે જોરસી કોન લુટમેને વાલા છે.

સુખાનંદ-જમા નાસી જાનેરે, તારો કાખા આબોરે.

આવી રીતે બે ત્રણ વખત ગાય છે એટલે કાખા

આવે છે. ને પછી ઠીપણું-માળા-લોટોદાઢી-લાકડી તથા તેના પછેડી વગેરે છુટ છે.

કાળે છુટયો એટલે બુમો પાડતો આવે છે. ને કે-
હે છે ને મેરકું રસ્તા ખતાનેવાલા મર નાઇઓ.

સુખાનંદ-તેરા ક્યા ગયા? મંગો ભચો કે નંગો?

પ્રાદ્વાણ-પાણી પીનેકા લોટા ગયા, કુતા મારનેકી લકડી

ગઇ, રામ ભજનેકી ગાલા ગઇ, અદર ગઇ, ઠીપ

ભા ગયા, રાળ મેકો સાલો લે ગયો..

સુખાનંદ-તું અળ રોતોહે કાપકું, તેરા મંતર નંતર કહા

ગયા કે તેં છુટાયા- ને તું બાલતાયા કે છુ મંતર

કર દઉ.

પ્રાદ્વાણ-ગરે ભઇયા મંતો ભુલ ગયા. સાલો કાખા મેર-

કું મારને લગો. એસો કે મં ભુલગયા, અળ આ

વે તો મારૂ.

સુખાનંદ-ભમા કાખા આવ્યોરે, ભમા કાખા આવ્યો.

પછી પ્રાદ્વાણ છુ મંતરની ટુંકમારી તેને ઘોંગા
મારે છે એટલે કાખા બુએલાની મારૂક સુઇ જાય છે. ને
તેના ઉપર લુગડું ઝાઢાડી લાતો મારે તો પણ બાલતો
નથી.

સુખાનંદ-અબ આ, એતો હિંડુ હે, ઉમકી કીયા તો

કર.

પ્રાદ્વાણ-ક્યા કરે ઇરાકે મોમં મુત ડાલું.

સુખાનંદ-અણ બમણ, ઇસકી ઓરત ખડી જમ્મરી હે,
સો તેરકું માર ગલેગી.

શ્રાદ્ધાણ-મેરેકું ક્યા કરનેવાલી હે. (કાખી હાથમાં નાગી
તરવાર લેઇને શાકાતુર થઇને ગાતા આવે છે.)

મારી ખાળીભાળીનો નાવ, કેને મારીલોરે; મારીલો.

મારા જંગલ કેરા નાવ, કેને મારીલોરે; મારીલો.

આવી રીતે ગાયછે ને ફરતી જાય છે. અને શ્રાદ્ધા
ણ સંતાઇ જાય છે. પછી કાખી પોતાના બહુપાસે જાય
છે ને તેના હાથ પગ વગેરે તપાસે છે ને પુછે કે તમે દા
ટપુંછે તે ક્યાં છે મને કેમ દેખાડ્યું નહી પછી એ માર
જહાંઓ કુટે ને વીલાપ કરેછે.

વિલાપ.

અરેરે મારો નાવલીઓ, મુને રઝળતી મુકી શીદ ગયો;

પણરે ભુંડા તારા માનખજના તે ક્યાં ઉડી ગયા.

અરેરે તારે માળીયાંએ નથી, ને વળી વસ્ત્રાદીકે નથી;

પણરે તારા મારનારનું, તારા જોવુંજ થજે.

સુખાનંદ-હજુએ રાંડને તો, માલ ખજનો જો-
ધએ છે.

પછી બહાથે કુટેછે તારે સુખાનંદ વચમાં બાલેછે
કે, હાય હાય, ગિંટ ગિંચુ, હાય હાય પુછડું ટુકું. (ઝેટલે કા
ખી)

કાખી-મેર રાખા મારેતો ખધુ ખરાખ થયું ને તને
તો ગિંચુ નીચુ મુજે છે. પછી હેડો વાળે છે.

શ્રાદ્ધાણ કહેછે કે, તું કાયકુ રાતીહે, મેરે ધર
મજને. એ ઓર મુએ સો અછા હુવા. રાંડ લોકોને લુ
ટવા શા શાર મોકળે છે, ને લોકને લુટી ધરણાં જે
હેરવાનાં બાવે તે કેવાં વાહાલાં લાગતાં હતાં. લુટ
નેકા અછા લગતા હે રંડી, ધરમેં રખાહોતતો કોઈ
નહી મારતા.

કાળી માં ઉઘાડીને કહે છે
મારો નાવલીઓ કોને મારીયોરે, કોને મારીયો.
સુખાને-અળ રંડી, તું કાપકુરડતી છે, તેરા ધણીએ પેલા
ગંગાપારી બ્રાહ્મણને લુપ્તી લીધો તેથી તેણે છુમંત
ર કર્યા એટલે મર ગયા. અળ તેરે આહેસો કર.

કાળી-તેં મારા ધણીને માર્યો.

બ્રાહ્મણ-ના મેં નહી, આણે માર્યો; કોઈ ખીજને ખતાવે
છે. કાળી તેને પકડવા જાય છે તેટલામાં બ્રાહ્મણ ના
સી જાય છે. કાળી તેના પાછળ દોડે છે ને ગાય છે, 'કી
ને મારીયોરે મારા ઝટવારે ?' એના એ બાલ ફરી
ફરીને ગાય છે ને બ્રાહ્મણની પુઠે દોડે છે. બ્રાહ્મણ પ
કડાય છે ને કહે છે, મને ક્યાં પકડ્યો હુંતો હજાર
હું, તમારો જોવા આવ્યો હું, હુંતો ધાંજી હું, મારા
લ જાલવા આવ્યો હું. કાળી માનતી નથી ત્યારે તે
કહે છે હુંતો પીંજરો હું. ને મોડે પીંજર બાલેવે છે;
પછી કહે છે હું વાધરી હું, દેવ દાતર ને પાપટ આ
પવા આવ્યો હું.

કાળી-નહી તું બ્રાહ્મણ છે તારા કોટમાં જ મોઢું છે. તેં
મારા ધણીને માર્યો. તું જ મારનાર ખીજો કાઢ નહી.

બ્રાહ્મણ-રોઢ પડે છે ને કહે છે મારો સખ લીનો તખ
મેં મારો, મેરો સેર સોનો લીનો, સેર રૂપો લીનો,
લહી, કરખતી, ઘોતી, પાઠી સખ લેગયો, તખ મે મારો.

કાળી-તારા સખ પીછા દણિં તો જીતો કરે ?

બ્રાહ્મણ-હા મેરા પીછા દે, મેં જીતો કરે.

કાળી-લેરે બ્રાહ્મણ તેરી લહીઆ લેરે, ઘોતી લે, તેરી
પોચી લે, પાણી પીનેકી કરખતીઆં લે, રામભ-
જનેકી માળા લે, તેરા રૂપો લે, તેરા સોનો લે, સખ
તેરા આચો ?

બ્રાહ્મણ-હા આચો. અળ-એક ભંગીકુ ખાલાવ કે આ

આડર એ ગડદાકુ ઘસડ લે જાય એર દટિ. એમ કહી નાસે છે.

કાળી તેને પકડાને કહે છે ર મુંવા રોગા તેરા સોના રૂપા રાખ પીછા દીધા અખ કીયું નહી જતા કરતા?

ખાહણ-મેરો થો સો મેરેકુ દીધા, ઈસમે તેરે બાપકા કી-થો લાચો.

કાળી-મુંવા તેરા કાં થા, તુંનો રાતોથો, તેરા રાખ હુલા થા.

ખાહણ-લે જતા કર દેતો હું.

કોઇપાસે એક પછસો લઈ કાળાની આસપાસ ફરી ને કેહેછે અલલા બે અલલા, કાપુ તેરા ગલા, ઉઠે નહી તો કુટમારે, જોને મેરીખલા; ઉઠ ઉઠ ખડા હોજ.

કાળા ઉઠી જતો રહે છે ને વેસ પુરો ચાપછ.

વેશ ૯ મો પઠાણનો.

કોઇ ગામમાં એક નાગર ખાહણ હતો ને તેની પા-ધડી નાગર ખાહણી હતી તે પોતાના ધણીને વશ કરવાને રાડ ભગતી હતી. તેવામાં કોઇએ રસાલામાંના એક પ-ઠાણને ખતાવ્યો કે તેની પાસે વશીકરણ ખરે ખરૂં છે તેથી રોજ સાંજે અગર દહાડે તેના ધણીને દરમન કરવાનું નાગ દઈ તે પઠાણ પાસે જાય, ને વળી મીવાંભાઈતો એવાંજ કામ સોધેજ.

ખાહણી--કયું હે પઠાણ સાહેબ.

પઠાણ--અછા. તુમ કાઈકુ આઈ હે,

ખાહણી-શું કરે? મને નહારા આવંદ મીલા

જતા નહી.

પઠાણ-તુમને અમેરા ક્યા કામ હે

ખાહણી-કુછ મુજકું છુ મેન

મારા ધણીને

હી કરી આપો કે જોયો તે વશ થાય.

પઠાણ-હા કર દર્જિંગા, શ્રીકર મત કર.

બ્રાહ્મણી-કય કરોગં?

પઠાણ-મેં તો પા કલાકમેં કરદેહી પણ મેં તુજકું કુછ કેહું શકતા નહી.

બ્રાહ્મણી-હા, હા જો હોય સો બાલદા.

પઠાણ-તોનસેં રૂપીયા ખરચ હોયગા. (ઐટલામાં)

એક દીવસ પઠાણ કસુંબા નોકાલતા ઉસ ખખત

પેલી બ્રાહ્મણી ત્યાં દોરો કરાવા જઇ ચડી.

પઠાણ-લો જરાસેં કસુંબા તો પીયો.

બ્રાહ્મણી-નહી સાખ, મુજે અછા નહી લગત.

પઠાણ-એમાં કાંઈ લોખાન મધએગા

બ્રાહ્મણી-નહી, મેરપાસ જડીબુટ્ટી અછી અછી હે ઇસમેરો

કરદર્જિંગા. પણ અખી તમ કસુંબા પીત કે નહી?

હા, લાવ, જરા પી લેવે. (ને પછી પઠાણે સોઠી

આપી) ને પછી બ્રાહ્મણી પાછી ઘેર ગઇ.

એમ કરતાં કરતાં ઘણા દીવસ સુધી અખી રીતે પઠાણે

ફેરા ખવરાવ્યા ને તેને ઝોરાકીમાં તથા ગપા ગપીયાં

ગુલતાન કરી નાખી. ને પછી એક દીવસ પરાણે પરાણે

પોતાના ભેગી ખાવાને ખસારી ઐટલે યાદ ચુક્યું ને પછી

તો સાફ વટલાઇ ચુકી, ને ત્યાંને ત્યાંજ લાગટ એક ખે

દીવસ સુધી રહી, ઐટલે તેના ધણીએ તપાસ કરી કે પાંડ

જતી રહી. પછી તેના ધણીએ ત્યાં આવીને શોધી કાં-

એનું કાંઈ માલે નહી તેથી છનો ખાનો ઘેર આ

કરવાનો વીચાર કર્યો. ને અછી પઠાણે પેલી

વેવી કરી નાખી હતી કે તે પઠાણવિના ખી

ચેજ નહી, આવી રીતે જોવાથી તેનો

કરેછે.

તેનું ગીત ગાય છે.

સુંદર સુણિ મેરી જનન, માંડે દીલ લાગ્યું પઠાણશું;
 પઠાણ દીક્ષીનો દીવાન, અમદાવાદનો ઉમરાવ; માંડ. ૧
 પેટેલી હતી નાગર શ્રાદ્ધણી, જમતી કેળા ને ખાંડ;
 પણહવેર યધ સુંદર તરકડી; જમ્યુ પુજાવને નાન. માંડ. ૨
 સુંદર સુણિ મેરી જનન, છવડા કરે પુરણાન;
 ગોરી હોય નાદાન, પારીજનજી માંડે માન. માંડ. ૩
 પાંચ રૂપીયા આપુ રોકડારે, કોઈ લસકરમાં જાય;
 જઈને પઠાણને અમ કહે, સુંદર ધાન ન ખાય. મા. ૪
 સોનીરે વાડામાં માંડે સાસરે, નાગર વાડાનાં રહીએ;
 તેણે આખ્યાં પઠાણનાં, એને ના કેમ કહીએ. મા. ૫
 કે લીલુડા વાસની ટોપલારે, સુંદર દળવાને જાય;
 દળતાં દળતાં માંડ્યાં રૂણાં, લોટ કુતંગ ખાય. મા. ૬
 હુંડે ગાડાસાની શ્રાદ્ધણી, તમે દિક્ષીના શેખ;
 કાચે જનમની મારે પ્રાંતડીરે, પલા તે જવના લેખ. મા. ૭
 લીલારે પીળા તંબુ તાણીઆ, ફરતી સોનેરી ઝુન;
 વચ્ચેરે બેઠીરે નાગરશ્રાદ્ધણી, પરણ્યાકાંકે છે ધુળ મા. ૮
 દેરાણી નેઠાણીનાં જોડવારે, હળી મળી પાનાડાં જાય;
 પાળે ઉભો પઠાણ પાતળોરે, દેખી હરખ ન માય. મા. ૯
 હાથમાં લાલ કમાન લટકતી, તાણી તાણીરે મારે તીર;
 કાલુડા વાગે રૂદીયા કાઢે, ના તાણશે મારાં ચીર. મા. ૧૦
 શેરની વાણુ સીનેર રોટલીરે, પઠાણ પાતળીયો ખાય;
 ભિજાંરે બેશી આરેગશુ, મનમાં હરખ ન માય. મા. ૧૧
 આગળ સસરાજીનો ઘોડાલોરે, મધ્યે દાગરને જોઃ
 વચ્ચે પરણ્યા તારી ઠાઠડીરે, મેઠ/ જાઉં સમુદર ખે
 અગર અંદનનાં મંગાવું લાકડારે, તેની ખડક
 મુંજરે કારણ તમે મરશોરે, બળશું આળ
 સાહેબ-અછા પટાવલા એ ક્યા જે
 પટાવાજો-ફરીયાદ ફરીયાદ ખાલ
 સાહેબ-ક્યા રૂ.

પ્રાન્નાણ-અમારી બુબુકુ પઠાણ લે ગયા હે.

સાહેબ-પટાવાલા, આ કયા બાલતા હે.

પટાવાલો-ઉસકી બુબુકુ પઠાણ લે ગયા હે.

સાહેબ-આઆ! એસા હુવા હે?

પટાવાલો-હા સાબ એસા હુવા હે.

સાહેબ-બગનીકુ બોલાવ.

પટાવાલો-સાબ, એ બગની આંખ.

સાહેબ-બુબુકુ તગ બોલો, કે તું કાહાં સુધી બગનકે ઘરમે રહી.

પટાવાલો-બગની, તું બમનકા ઘરમે કાહા સુધી રહી.

પ્રાન્નાણી-નાનીથી મોટી થઇ ત્યાં સુધી.

પટાવાલો-સાબ આતો એસા બોલતો હે કે નાનપણથી
આજ સુધી રહી.

સાહેબ-અછા, અછા. સબ બમનકા માત્ર આકે હરાગ
કીયા હે. પટાવાલા તુંગ ઉસકુ પુછો કે તેરી કેશી ગરજ હે.

પટાવાલો-સાબ આતો એસા બોલતો હે મેંતો કુછ નહી
કહેની, ને પઠાણકુ જાગિંગી.

સાહેબ-અછા પટાવાલા, પઠાણકુ કેદ કરો એટલે કીસે જાવગી.

કેડ-સાબ જાને હો, બગની ખાત ગઈય હે?

સાહેબ-ગુરસે અમને હાથ યુ બપોડ મેન ગંધી.

બગની-પટાવાલા હુંબી કેદ : જાગિંગી.

પટાવાલો-સાબ એ બગનીની પઠાણકી સાથ જાવગી.

સાહેબ-એસા નહી હોવે ગા. બગનકી સાથ જાના.

વેશ ૧૦ મો સાધુ નો.

સાધુ દલગીરી, સદા મગનમે રહેનારે,

સાધુ દલગીરી, સદા મગનમે રહેનારે;

સાધુ દલગીરી, સદા મગનમે રહેનારે,

રાગ કોઈ દીન સીરો, કોઈ દીન પુરી;

કોઈ દીન ફકરા ફકા, સદા.

૨

પછી એક શેવક સાધુડીને પુછે છે કે આ આંધ-
ળી કોન છે.

સાધુડી-હો છે, કોઈ જીવ છે.

શેવક-જીવ તે કસા? ઉસકા કુચ નામ હોયગા કે નહી?

સાધુડી-આંતો, એ જગોપર ખાતાડ ને રેહતાહે.

શેવક-આંતો મેં હું ખી જાણતાં પણ ઉસકા નામ કયા?

સાધુડી-સાલે તેરે કયા જરૂર, તું કુછ ખાનેકા દેતાહે તે

તેરેકુ જાં કઉ, જા, જા, જાંજા પીનેકે વાસી.

શેવક-હાં હાં અલખત સગજ ગયા.

સાધુડી-અણે આ, સેતાનકે સાલે, કયા સગજ ગયા તું?

શેવક-એતો આંત, ગટ પટ.

સાધુડી લઠ લેધને-શેવકને, અણે નખાદગીર, સાલે ગટ

પટ તે કયા ખાલા. ઉસકા ભેદ સમજા કર જા.

શેવક-અરે મારા ખાપરે, મને જવા દો મારા તો પુરા

ભોગ ગળ્યા, ભોગ લાગ્યા તે તમારૂં ગટ પટનું ના

મ લીધું હવે નહીં લેઉ.

સાધુડી-શેવકને એક લઠ લગાવી દીધો ને શેવક તો, એ

કદમ ત્યાં પડ્યો, ને જુઓ પાડવા માંડી ને ઘણા

લોકો એકઠા થયા ને સાધુડીને ધમકાવવા લાગ્યા,

ને લોહી નીકળ્યું.

શેવક-મેને ઉસકુ ગટ પટ કીઆ, ઉસમેરંડીને જ

રા અખી તુમેરી ફજેતી સારા શહેરમાં

આંધળોંદા લાકડી ઝાલીને એકખાળા

શેવકને પકડે છે-ખડારે સાલે કાં

જાંજા સુકા પી જાતા ને અ

ખતો તુ ખી ભાગ તેરી

શેવક-અંખાને એક આંત

અમ કહી શેવક પોતાના બે ત્રણ ભાઈ બંધને લેઈને ગયા.
બધા સેવક-આંધળાને કહે છે ક્યાં હે, નગદા, ગટ પટ
અલતી કે નહી, સાંઘે સાધુ કે સેહેતાન.
સાધુડી-છાનાગાના અલા જા નહી તો મારંગી લઈ તો
જાપરી હો જાઈગી રૂટ.

એમ કરતાં લડાઈ થઈ ને મારા મારીમાં આવ્યા,
તેમાં એક જાણને લોહી નીકળ્યું તેથી શેક કર્યો ને પછી
એક જાણે કહ્યું કે આ લોહીવાળું લુગડું થયું છે મારે આ-
પણી ફેલવદારી થશે તેથી નદીએ જઈએ, એમ કહીને
ગીત ગાયછે ને નદીએ જાય છે,

માસો રાંઠો સાધુડીએ, નદીએ નાવા જઈએ;
બે પૈસાનું ગોપીચંદન લેઈને, લાંબા ટીલો તાણીએ.
ગેરખ નાથના ગાદી ઉપર, મુડકી બેસાડીએ;
એનું માથું મુંડ મુડાઈ, બાડકી બનાડીએ;

